

InDesign, а также удалять неиспользованные цвета или заменять их другим цветом.

Подписчикам Creative Cloud предоставляется доступ к библиотеке шрифтов Typekit как на веб-сайте, так и на локальном компьютере. Как правило, приложение Creative Cloud используется для синхронизации шрифтов Typekit с компьютером, однако теперь имеется возможность просматривать и синхронизировать шрифты Typekit непосредственно в приложении InDesign.

Шрифты Typekit для персональных компьютеров теперь полностью интегрированы в InDesign. Благодаря этому значительно упрощается выполнение перечисленных ниже действий в приложении InDesign:

- поиск отсутствующих шрифтов Typekit в документах и синхронизация таких шрифтов с веб-сайта Typekit;
- обзор шрифтов на веб-сайте Typekit и добавление новых шрифтов с помощью кнопки «Добавить шрифты» в меню «Текст»;
- быстрый поиск синхронизированных шрифтов в меню «Шрифт» с помощью нового фильтра шрифтов Typekit.

УДК 811.161.3'35(075)

У.І. Куліковіч, канд. філал. навук, дац.;
А.Г. Барашка, канд. тэхн. навук, дац.
(БГТУ, г. Мінск)

ВУЧЭБНЫЯ ВЫДААННІ ПА АРФАГРАФІІ ДЛЯ МАЛОДШЫХ ШКОЛЬНІКАЎ: СТРУКТУРА І ЗМЕСТ

Падрыхтоўка і выданне вучэбнай літаратуры арфаграфічнай тэматыкі для малодшых школьнікаў – важны і адказны напрамак у дзейнасці сучаснага выдавецтва. Такія кнігі адыгрываюць знакавую ролю ў фарміраванні арфаграфічнай граматычнасці, якая з’яўляецца састаўной часткай агульнай моўнай культуры, забяспечвае дакладнасць выражэння думкі і ўзаемаразумення ў пісьмовых зносінах. Іншымі словамі, прадуманае, добра падрыхтаванае выданне здольнае зацікавіць прадметам, а някасны, на спех створаны вучэбны матэрыял, сабраны ў кнігу, можа назаўсёды адбіць ахвоту вывучаць мову.

Сярод папулярных сёння падвідаў вучэбных выданняў асобае месца займае рабочы сшытак, называны часта трэнажорам. Гэта разнавіднасць вучэбнага дапаможніка з заданнямі для самастойнай работы ў ім, якія дапамагаюць вучню засвоіць вучэбны матэрыял,

даюць зразумець, што свядомым пісьмом можа лічыцца пісьмо на аснове арфаграфічных правілаў, дзе абагулены фанетычныя, лексічныя, марфалагічныя і марфемныя асаблівасці слова.

Задача артыкула – устанавіць структурныя і зместавыя адметнасці арфаграфічных трэнажораў па беларускай мове для вучняў 3–4 класаў на матэрыяле кніг, падрыхтаваных у выдавецтве «Выснова» [1,2].

Актуальнасць гэтай задачы звязана з неабходнасцю абвергнуць або пацвердзіць тэзіс пра тое, што ў падручніках па беларускай мове для 2–4 класаў сістэма работы па паступовым фарміраванні арфаграфічных навыкаў у поўнай меры не прадстаўлена «Падручнікі арыентаваны на выкарыстанне аднатыпных арфаграфічных практыкаванняў у асноўным рэпрадуктыўнага характару без належнай сістэмы і ўліку псіхалінгвістычнага працэсу фарміравання арфаграфічнага навыку» [3, с. 3–4].

Аб'ядноўваюць кнігі наступныя тыпалагічныя характарыстыкі: гэта 5-е выданне, тыраж кожнай – 2 000 экз., год выдання – 2021 г.; фармат – 60x84/16, аб'ём – ум. друк. арк. 3,26; чатыры віды арфаграфічных практыкаванняў: уставіць прапушчаную літару, закрэсліць лішнюю літару ў дужках, выправіць памылкі ў напісанні слоў, запісаць словы, раскрываючы дужкі; неадпаведнасць назвы «Арфаграфічны трэнажор па беларускай мове» змешчанаму матэрыялу: у дапаможніку для 3-га класа ніякага дачынення да арфаграфіі не мае тэма «Галоўныя члены сказа» (с. 25–33), а ў дапаможніку для 4-га класа – «Знакі прыпынку пры аднародных членах сказа» (с.2–16). Такім чынам, назва дэзінфармуе чытача, дае скажонае разуменне паняцця арфаграфія.

Да кожнага трэнажора, змешчана прадмова «Дарагі сябра!», якая рэкламуе ролю рабочага сшытка, але не тлумачыць шэраг важных момантаў. Спынімся на больш значным.

1. Як павінны рэагаваць бацькі, настаўнікі, вучні на тое, што ў адным і тым жа слове можна ўставіць розныя літары? Для зручнасці словы пададзены ў табліцы.

Табліца

Слова ў дапаможніку з указаннем старонкі	Варыянты напісання
1	2
Пр...мень [1, с. 2]	прОмень і прАмень
шч...пак [1, с. 2]	шчУпак і шчЭпак
верш... [1, с. 2]	вершА, вершУ, вершЫ
звер... [1, с. 2]	зверА, зверУ
задач... [1, с. 2]	задачА, задачу, задачЫ

1	2
р...мень [1, с. 2]	рЭмень і рАмэнь
ар...лі [1, с. 3]	арэлі і арАлі
руж... [1, с. 3]	ружА, ружУ, ружЫ
пар...чка [1, с. 3]	парЭчка і пАрАчка
р...жы [1, с. 3]	рУжы і рЫжы, рОжы (інфекцыйнай хваробы)
раскаж... [1, с. 3]	раскажА, раскажУ, раскажЫ
Тэма. Звонкія і глухія зычныя	
ду... [1, с. 5]	дуБ і дуЖ, дуШ
лы...ка [1, с. 5]	лыЖка і лыТка
ла...ка [1, с. 5]	лаТка і лаЎка
но... [1, с. 5]	ноС і ноЖ
ву... [1, с. 5]	вуС і вуЖ
волас... [1, с. 6]	волаС і волаТ
пло... [1, с. 6]	плоТ і плоД
ло...ка [1, с. 6]	лоДка і лоМка (ад ламаць)
но...ка [1, с. 6]	ноЖка і ноСка, ноШка
ба...ка [1, с. 6]	баБка і байКа, баНка, баЎка, баРка
даро...ка [1, с. 6]	дароЖка і дароБка
ву...кі [1, с. 6]	вуЗкі, вуШкі і вуЛкі
скры...ка [1, с. 6]	скрыПка і скрыНка
хле... [1, с. 6]	хлеБ і хлеЎ
рэ...ка [1, с. 6]	рэДка і рэПка, рэЗка, рэЧка, рэЙка, рэШка
лы...ка [1, с. 6]	лыЖка і лыТка
Кру... [1, с. 6]	круГ і круК
лё... [1, с. 6]	лёС, лёД і лёН, лёК
ска... [1, с. 6]	скаЗ або скаТ
кры... [1, с. 7]	крыК ці крыЖ, крыЗ
Правапіс слоў з літарамі о, э – а	
п...лі [1, с. 10]	пАлі ці палі
ма...рак [1, с. 10]	мАрак і мОрак
д...мы [1, с. 10]	дАмы ці дАмы
ш...ўковы [1, с. 10]	дапускаецца шАўковы і шОўкавы
г...ра [1, с. 12]	гОра і гАра

2. Якія прапушчаныя літары, на думку складальніка, павінен уставіць трэцякласнік у словах: **ч...шка** [1, с. 3], **браці...ка** [1, с. 6], **эта...** [1, с. 6], **кру...ка** [1, с. 7], **л...пёшка** [1, с. 7]? Няўжо тыя, што яскрава сведчаць пра рускае паходжанне гэтых лексем? *Чашка* (бел. кубак), *брацішка* (бел. братка), *этаж* (бел. паверх), *кружка* (бел. конаўка, кубак), *ляпёшка* (бел. аладка, праснак, скавароднік, дранік, таркаванец). У першым выпадку могуць быць і такія варыянты: *чЭшка* (жыхарка Чэхіі) і *чУшка* – 1) злітак металу ў форме бруска; 2) разм. слова: свіння.

3. Якую літару трэба закрэсліць у слове дзе абазначаны націскны склад у слове – **б(а, о)льні?** [1, с. 13]

4. Якім павінна быць стаўленне чытача да прыведзеных правілаў? Напрыклад, на с. 13 сказана: «У беларускай мове замест літар *е, ё ў* першым складзе перад націскам пішацца *я*». А на с. 14 дадзена слова з прапушчанай літарай: **сп...ктакль**. Што ставіць? На с. 15 ёсць заданне выправіць памылкі ў напісанні слова *тэлявізар*, на с. 16 – *пенал*.

5. Як патлумачыць вучню, што ў асобных заданнях варта не толькі ўстаўляць прапушчаныя літары, але і выпраўляць лексічныя памылкі. Так, на с. 18: замест «**громка ...скрыкнуў**» трэба: *гучна, голасна, моцна*; на с. 20 у слове «**бўронка**» нават калі замест **ў** вучань напіша *у*, усё роўна зробіць памылку, бо рускаму назоўніку «буренка» ў беларускай мове адпавядаюць – *бурая, гнядая*. На с. 29 чытаем сказ: *Вясною дзятлы часта ласуюцца бярозавым сокам*. Значэнне дзеяслова *ласавацца*: **есці** што-н. смачнае, любімае. На с. 30: *Стаіць пагожы летні дзень*. Трэба: пагодлівы, пагодны. На с. 33 чытаем: *Кожны год вяртаюцца жураўлі з цёплых краін на радное балота*. Трэба: роднае.

6. Чаму няпоўнай з’яўляецца ўмова асобных заданняў? Напрыклад, на с. 22 у заданні сказана ўставіць прапушчаны знак. Але ў слове **валер...янка** (с.23) трэба не толькі ўставіць апостраф, але і выправіць літару *е* на *я*: *валяр’янка*. Згодна з якім правілам напісана слова **Ілля?** (с. 23). На с. 35 прыведзены рад: **Кіт, Кітай, кітовы, кіцёнак**. Заданне гучыць так. Вызнач корань у аднакаранёвых словах. Знайдзі лішнія слова і падкрэслі яго. Слова *кіцёнак* утворана па рускай мадэлі. Па-беларуску назвы маладых істот адносяцца да назоўнікаў ніякага роду з суфіксамі *-ан-* (*-ян-*): *кацяня, кіцяня, тыграня*, або без гэтых суфіксаў: *цяля, шчаня*. На с. 36 таксама замест русізма **кашыца** трэба напісаць беларускі адпаведнік – *кашка*. На с. 41 заданне прадугледжвае выправіць памылку ў напісанні прыстаўкі ў слове **атбросіў**. Але ж тут адначасова трэба замяніць усё слова – *адкінуў*. На с. 51 просяць вызначыць склад слова **зямлякі**. Аднак найперш яго неабходна правільна напісаць – *землякі*. Тое ж на с. 53, дзе замест назоўніка **бяседка** варта выкарыстаць беларускае найменне – *альтанка*.

Заклучэнне. Эфектыўнае выкарыстанне трэнажораў у вучэбным працэсе дазваляе скараціць колькасць памылак, індывідуалізаваць навучанне, развіць навыкі граматычнага пісьма. Але толькі пры той умове, што самі вучэбныя дапаможнікі будуць адпавядаць задачам навучання.

На наш погляд, прааналізаваныя дапаможнікі не цалкам адпавядаюць галоўнай мэце навучання малодшых школьнікаў. Яны не ў поўнай меры спрыяюць таму, каб навучэнцы авалодалі камунікатыўнымі ўменнямі і навыкамі, неабходнымі для эфектыўнага выкарыстання мовы ў розных сітуацыях зносін, каб малодшыя школьнікі праз мову далучыліся да культурных традыцый беларускага народа. А самае галоўнае, вялікая колькасць русізмаў сярод прыведзеных прыкладаў не фарміруе на належным узроўні пачуццёва-вобразнае ўспрыманне беларускай мовы і ўменне адрозніваць яе ад рускай.

Адна з прычын няякаснай падрыхтоўкі беларускамоўных выданняў – няўважлівасць рэцэнзентаў і рэдактараў, тых, хто павінен падказаць аўтару, што навучанне малодшых школьнікаў павінна быць эмацыйна-афарбаваным, даступным, з элементамі займальнасці, зразумелым для бацькоў, змяшчаць разнастайны лексічны матэрыял, што адлюстроўвае культуру Беларусі.

ЛІТАРАТУРА

1. Арфаграфічны трэнажор па беларускай мове. 3 клас: дапаможнік для вучняў устаноў агульнай сярэдняй адукацыі / [склад. Н.Р. Маўлютава]. – 5-е выд. – Мазыр: Выснова, 2021. – 56 с.
2. Арфаграфічны трэнажор па беларускай мове. 4 клас: дапаможнік для вучняў устаноў агульнай сярэдняй адукацыі / [склад. Н.Р. Маўлютава]. – 5-е выд. – Мазыр: Выснова, 2021. – 54 с.
3. Антановіч, Н.М. Навучанне арфаграфіі ў пачатковых класах / Н.М. Антановіч: вучэбна-метадычны дапаможнік для настаўнікаў устаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай і рускай мовамі навучання / Н. М. Антановіч. – Мінск: Народная асвета, 2021. – 206 с.